

Linköpings
kommun

Erasmus+

Learning to innovate with families

The Erasmus + LIFE project

Swedish Summary

1. Introduktion

Detta är en sammanfattning på svenska av Erasmus + projektet LIFE som genomförts under åren 2016-2019 av parterna APCC Coimbra, Portugal, Comune di Cervia, Italien, Ljubljana universitet, Slovenien, NTNU Trondheim, Norge och leadpartner Linköping Kommun, FoU Centrum, Sverige.

LIFE projektet bygger på resultat från omfattande forskning om familjer med sammansatta och komplexa behov från parterna.

Detinitierades av Forsknings- och utvecklingscentrum, Linköping kommun och deandra parterna var centrum för Barnevernsforskning och innovation vid norskauniversitetet för naturvetenskap och teknik (NTNU) Trondheim, Norge,

fakulteten för Socialt arbete vid universitetet i Ljubljana, Slovenien, Associacao de Paralisera Cerebral de Coimbra (APCC) och Commune de Cervia i Emilia Romagna, Italien.

Projektets övergripande mål var:

“Att utveckla nya färdigheter, kompetenser, lärandematerial och metoder för att göra det möjligt för socialarbetare och andra yrkesverksamma att förnya och utveckla effektivare interventioner i Socialt arbete med familjer som har flera och komplexa svårigheter”.

Projektets specifika mål var;

- (I) Att kartlägga de gemensamma yrkeskompetenser som krävs av socialarbetare och andra yrkesverksamma som arbetar med utsatta familjer med komplexa behov och utveckla en kompetensram för fortsatt utvecklingsarbete.
- (II) Att utveckla en triangelmodell (kunskapstriangel) för abduktivt lärande för att stärka samspelet mellan forskning, utbildning och praktisk verksamhet.
- (III) Att utveckla ett transnationellt överförbart utvecklingsprogram för innovationsfärdigheter och en ”uppsättning av metoder” för att stödja lärande/lärandematerial och ramar för analys och/eller bedömning.
- (IV) Att testa dessa kunskapsprodukter genom ett pilotprogram för innovationsutveckling som involverar professionella från varje partnerregion som arbetar med familjer med komplexa behov.
- (V) Granska resultaten och förfina kunskapsprodukterna på basis av erfarenheter från pilotprogrammet.
- (VI) Att ta fram en slutgiltig innovationsrapport och organisera nationell- och gränsöverskridande spridning och implementering av resultaten från projektet.

2. Kompetensperspektiv på socialt arbete med familjer med komplexa behov - IOP 1

Definition - familjer med sammansatta och komplexa behov

Parterna genomförde under inledningen av projektet en behovsanalys som identifierade följande gemensamma egenskaper och problem som utmärker familjer med sammansatta och komplexa behov.

- Föräldrar är ofta arbetslösa eller har i osäkra anställningsförhållanden och en svag position på arbetsmarknaden.
- En stor del av målgruppen utgörs av ensamstående föräldrar, vanligtvis mödrar.
- Inkomsterna i målgruppen är generellt sett låga, cirka 70 % av den nationella medelinkomsten för hushåll, och det förekommer familjer med inkomst lägre än EU:s existensminimum, det vill säga 60 % av medelinkomsten för hushåll.
- Ett stort antal föräldrar har drabbats av övergrepp och/eller försummelse/omsorgssvikt som barn, misshandel och dysfunktionella relationer med partners i tidig vuxen ålder, eller blivit utsatt av samtliga ovanstående faktorer.
- Relationerna mellan föräldrarna, även när de bor isär, är ofta ansträngda.
- Målgruppen utmärks av låg utbildningsnivå. Många av föräldrarna saknar examen från gymnasiet och har svårt att acklimatisera sig på arbetsmarknaden.
- Familjemedlemmar har ofta sämre hälsa, psykisk ohälsa, kroniska fysiska hälsoproblem och funktionsnedsättningar är vanliga. Barn lider av stress och ångest och kan utveckla beteendeproblem, inlärningssvårigheter, ADHD eller ADD (Attention Deficit Disorder).
- Barn har ofta svårigheter i skolsituationen.
- Föräldrar kan ha haft och vissa har fortfarande ett missbruk och/eller alkoholproblem.
- Familjerna har ofta ansträngda relationer med föräldrarnas syskon (d.v.s. farbröder, fastrar, morbröder, mosttrar) och med morföräldrar/farföräldrar och kan isoleras socialt.

Resultaten av forskningen och konsensus bland parterna i LIFE projektet var att en familj med fyra eller fem av dessa egenskaper kan definieras som familjer med sammansatta och komplexa behov.

Parterna perspektiv och roller i LIFE projektet

Det fanns vissa skillnader mellan parterna vad gäller deras position och roll i Socialt arbete med familjer med sammansatta och komplexa behov. Vissa skillnader mellan parterna betingas av kulturella skillnader/nationella förutsättningar men framförallt på grund av parternas olika roller och uppdrag. Centrum för innovation i barnevernet vid NTNU Trondheim och fakulteten för socialt arbete vid universitetet i Ljubljana är utbildnings- och forskningsinstitutioner för socialt arbete, APCC och Commune de Cervia är praktiska verksamheter som direkt arbetar med utsatta familjer medan FoU Centrum i Linköping är ett regionalt forsknings- och utvecklingscentrum kopplat till kommuner inom regionen samt Linköpings Universitet och andra forskningsmiljöer. Det var också en kontrast mellan Italien, Slovenien och Portugal som har påverkats av åtstramningar och negativa ekonomiska förhållanden samt Norge och Sverige där bilden är mer komplex med exempelvis ökande ojämlikhet på arbetsmarknaden vilken blir mindre tillgänglig för människor med begränsad utbildning och en social problematik.

Utbildning om familjer med sammansatta och komplexa behov

I projektets Baseline study konstaterade parterna att utbildningssystemet för professioner involverade i Socialt arbete (och näraliggande områden) med familjer med komplexa och sammansatta behov erbjuder relativt få utbildningsmöjligheter när det gäller vidareutbildning och kompetensutveckling angående den aktuella målgruppen. Utifrån behovet av lärande och kompetensutveckling om målgruppen familjer med komplexa och sammansatta behov kännetecknas många utbildningsprogram av;

- Betoning på interna familjerelationer och mindre betoning på ojämlikhet och marginalisering vid analys av de utmaningar som familjerna står inför.
- Att stödja och utveckla interventioner för familjer med komplexa och den sammansatta komplexiteten i situationer som professionella står inför behandlas inte i tillräcklig omfattning.
- Professionell utbildning är ofta specialiserad och segmenterad och bidrar inte alltid till helhetsanalys och multidisciplinära strategier.
- Befintliga program har otillräcklig tonvikt på praktiskt socialt arbete som främjar lärande om hur man tillämpar teoretisk kunskap. Det finns ofta spänningar mellan vad eleverna lär sig i ämnet socialt arbete om utsatta familjer och vad de stöter på i sin praktiska yrkesutövning.

Parternas synpunkter på aktuell verksamhet och praxis i socialt arbete med familjer med komplexa och sammansatta behov

Parterna i LIFE projektet analyserade utmaningarna gällande stödet till familjerna och till de som arbetar med familjer med sammansatta och komplexa behov. De identifierade följande faktorer:

- Brist på professionellt fokus och brister i kunskap och kompetens i arbetet med familjerna med sammansatta och komplexa behov.
- Individuella tjänster och insatser till familjerna är många gånger överkvalificerade och samordning och koordinering mellan dessa insatser brister ofta, vilket skapar problem när de berörda familjerna får ett större antal insatser.
- Lednings- och organisationsstrukturer kan hindra ett samarbete och bättre koordinering mellan olika insatser och aktörer.
- Det finns behov av en mer holistisk strategi för att åstadkomma samordning mellan olika insatser. Det behövs en fördjupad kunskap om familjernas situation och en tydligare prioritering av insatser för att uppnå större effekt och förändring.
- Det finns behov av en ökad betoning av familjernas egen uppfattning av sin livssituation som grund för dialog och samskapande lösningar och insatser.

Kärnkompetenser som krävs för att stödja innovation

Baserat på ovanstående slutsatser betonas följande nyckelkompetenser som centrala för att utveckla innovationer i det sociala stödet till familjer med komplexa och sammansatta behov;

- **Förståelse och färdigheter för att tillämpa en helhetssyn på arbetet med familjen.** Detta innebär att från de professionella som gör en första bedömning av familjens behov och vidare under hela interventionsperiodens ska familjens situation övervägas, analyseras och ses över kontinuerligt tillsammans med familjen och involverade aktörer. LIFE Projektet har utvecklat ett utvärderingsverktyg som stödjer en sådan process.
- **Förmågan att identifiera områden med potential för förändring** i familjesituationen och att prioritera interventioner i enlighet med dessa. Det nuvarande arbetet med familjer med sammansatta och komplexa behov kännetecknas ofta av ett reaktivt svar på enskilda kriser snarare än en proaktiv strategi som kan innebära varaktig påverkan, förändring och förbättring av familjens situation.
- **Förstå innovationer i det sociala arbetet i en familjekontext.** Detta förutsätter en förståelse av "abduktivt lärande" genom praktikbaserad kunskap och erfarenhet. I en sådan lärprocess är familjernas erfarenheter, förståelse och uppfattningar en avgörande kunskapskomponent.
- **Samsyn och samskapande lösningar i dialog med familjen** och förmåga att värdera och tillämpa familjens uppfattningar. Detta står i kontrast till mycket av nuvarande praxis som delvis tenderar att anta att familjerna i grunden är

dysfunktionella och att deras uppfattningar därför är av ringa värde. Ett större fokus på samskapande kan stärka familjen och göra det möjligt för fler överenskomna lösningar och handlingsätt och i slutändan större oberoende med ett minskat behov av socialt och annat stöd.

- **Förmågan att arbeta i tvärprofessionella miljöer** och anta utmaningen med en ofta fragmenterade sociala insatser från flera professionella stödsystem. Nuvarande praxis kännetecknas ofta av en rad professionella tjänster som agerar relativt oberoende av varandra som brister i en samordnad bedömning av de relativa effekterna av dessa insatser. Detta ofta som en konsekvens av bristande samordnad planering och prioritering. För de berörda familjerna kan utbudet och omfattningen av insatser från involverade aktörer uppfattas som splittrande och få en kontraproduktiv effekt.
- **Förmåga och färdigheter att gemensamt planera, genomföra och utvärdera interventioner i samspel med yrkesverksamma från andra discipliner** som också arbetar med den enskilda familjen. Detta är en utmaning på organisatorisk nivå både inom den egna verksamheten men även för de yrkesverksamma som representerar andra organisationer och fackområden. Kompetens att förhandla om roller, ansvar och resurser är en kritisk faktor.
- **Generiska och funktionella färdigheter och kompetenser** som krävs för att genomföra innovationer i arbetet med familjer med komplexa och sammansatta behov. Detta inkluderar förmågan att reflektera över teori och praktik, problemlösning, teamarbete och kommunikation.

3. Kunskapstriangeln – IOP 2

Det som i projektet benämns The Knowledge Triangle (Kunskapstriangeln) fokuserer på samspelet mellan (i) Praktikbaserad kunskap, (ii) Kunskap i träning/lärande och utbildning, (iii) Forskningsbaserad kunskap. Rapporten (The Knowledge Triangle) beskriver hur kunskapstriangeln tillämpats i projektet. Särskild uppmärksamhet ges åt att beskriva kunskapstriangeln i praktisk verksamhet i Portugal, och hur involveringen av tre universitetsfakulteter i Socialt arbete medverkat i LIFE Innovationsprogram genom att stödja deltagarna att reflektera om utvecklingen av mikroinnovationer med utsatta familjer under programmet. Partnernes gemensamma erfarenhet i LIFE-projektet visade att strävan att bryta ner traditionella gränser mellan forskare/lärare och yrkesverksamma och stimulera dem att reflektera och arbeta mer tillsammans, kan ge ny kunskap och mer effektiva och innovativa insatser kan utvecklas.

4. Innovation Training program – IOP 3

Det i projektet utvecklade, genomförda och utvärderade Innovation Skills Training Program bygger på ovan beskrivna och definierade kunskaper, färdigheter och kompetenser och beskriven kunskapstriangel för samspel mellan praktik, lärande, utbildning och forskning.

Programmet är baserat på abduktiv lärteori där det ges utrymme för deltagarna att reflektera och utveckla praktiska tillämpningar till problem deltagarna möter i sin dagliga verksamhet med familjer med sammansatta och komplexa utmaningar utan att i allt för stor utsträckning styras av rådande praxis och teoribildning, utan snarare utmana densamma.

Innovationskompetensen som programmet syftar till att utveckla ska ses som en kombination av kognitiva färdigheter (som att tänka kreativt och kritiskt), färdigheter att tillämpa (som att lösa praktiska problem i arbetet och hantera risker), funktionella färdigheter (som att läsa och skriva innovationsrelaterade texter) och även tekniska färdigheter.

Programmets innehåll och struktur

- (a) Programmet är baserat på följande 13 inlärningsmål som täcker färdigheter, kunskap och kompetens.

(1) Färdigheter och förmåga

Initiera och genomföra innovationsprocesser

Begrepp och standard för att kunna argumentera och presentera innovationsinitiativ

Samarbete med partners i innovationsprocesser

Identifiera områden där innovation behövs

Förstå förutsättningarna för inter-professionellt samarbete och kommunikation

(2) Kunskap

Kunskap om innovationer och innovationsprocesser

Förståelse för vad som kan främja eller hindra innovation

Fördjupad förståelse för socialt arbete med familjer med sammansatta och komplexa behov

Innovation som ett perspektiv i socialt arbete med familjer och barn

Innovation i lärande organisationer

Kunskap om olika typer av innovationsstrategier

Kunskap att se sin egen praxis och erfarenhet i relation teori och samhällsfrågor

(3) Generisk kompetens

Att kunna reflektera över användarnas situationer och behov

Att reflektera över samspelet mellan organisation, struktur och kultur som påverkar vilket stöd familjerna kan få tillgång till

Förstärka ett tvärprofessionellt förhållningssätt

Förvärva etisk insikt och standarder för praxis

- (b) Träningsprogrammet består av fyra olika komponenter:

1. En introduktion till innovationsteori och praxis (lärande, organisationsperspektiv, kunskapsproduktion, expertis och reflektion, samspel mellan vetenskaplig/kunskapsbaserad kunskap och reflektion, socialarbetares

- bakgrund och yrkeserfarenhet, att värdera medborgares röst och det sociala arbetets funktion).
- 2 Reflektion i grupper.
 - 3 Individuellt arbete med praktikbaserade innovationer i den egna verksamheten.
 - 4 En skriftlig beskrivning/uppgift och presentation från varje deltagare/landsgrupp.

Programmet består av en transnationell del, omfattande 2 veckors utbildning, en vecka vardera i början och slutet av programmet och en nationellt baserad del vilket motsvarar sammanlagt totalt 160 timmar lärande. De nationella delarna av programmet innehåller liknande komponenter men också skillnader betingade av olika nationella sammanhang. Denna flexibla struktur innebär att programmet har potential att tillämpas i olika lokala, nationella och transnationella kontexter.

En förutsättning i programmet är att deltagarna måste arbeta aktivt med familjer med komplexa och sammansatta behov, vilket möjliggör utveckling av praktikbaserade innovationer under utbildningsperioden. 27 deltagare genomförde pilotprogrammet under LIFE-projektet jämt fördelade från parterna i projektet. Den transnationella delen i projektet gav goda möjligheter för deltagarna att dela erfarenheter, inspirera och lära av varandra och gav insikt i att familjerna situation i olika avseenden liknande varandras trots nationella och kulturella skillnader mellan deltagande länder.

5. Rekommendationer och verktyg för innovationsarbete – IOP 4

LIFE Innovation Toolkit syftar till att bidra med erfarenheter, kunskaper och rekommendationer samt praktiska verktyg för att stödja och stimulera chefer, socialarbetare/närstående yrkesutövare och andra viktiga intressenter i deras arbete att utveckla och implementera innovationer i arbetet med familjer med sammansatta och komplexa behov.

Erfarenheter från LIFE projektet visar att det finns behov av att stärka kunskapen i organisationer och hos yrkesverksamma om innovationsarbete. Vidare visar erfarenheter att verksamheter ofta antar ett Top down perspektiv när det gäller innovationsstrategier som inte alltid leder till att förbättra praxis och därmed uppnå mer positiva resultat för målgruppen.

LIFE Innovation Toolkit beskriver färdigheter och kompetenser som krävs för att utveckla arbetet med familjer med komplexa och sammansatta behov och utmaningar. Den sammanfattar också de viktigaste lärdomarna och slutsatserna från de tre första kunskapsprodukterna från LIFE-projektet;

- Kompetensperspektivet som identifierar behovet av kompetenser och färdigheter som professionella och deras organisationer behöver utveckla i arbetet med familjer med särskilda utmaningar. Dessa kompetens och kunskapsfaktorer inkluderar förståelse och färdigheter som krävs för att tillämpa en helhetssyn, förmågan att identifiera områden med potential för förändring och prioritera interventioner och insatser, samskapande av lösningar med

familjen, förmågan att arbeta i en tvärprofessionella miljöer, ledningsförmåga och generiska kompetenser inklusive problemlösning, teamarbete och kommunikation.

- Kunskapstriangeln som fokuserar på samspelet mellan (I) praktikbaserad kunskap, (II) kunskap i lärande och utbildning samt (III) forskningsbaserad kunskap. LIFE-projektet visade hur man kan utveckla samspelet mellan lärare, forskare och yrkesverksamma och få dem att tänka, reflektera och arbeta tillsammans och därmed bidra till att utveckla kunskap och stödja utvecklingen av mer innovativa och effektiva insatser.
- Utvecklingsprogrammet för lärande om och innovationsarbete. Programmet är baserat på en abduktiv lärteori där deltagarna utvecklar praktiska tillämpningar för problem de möter i vardagsarbetet med utsatta familjer genom att också kritiskt granska rådande praxis och teoribildning. Innovationsfärdigheter identifieras som kombination av kognitiva, beteendemässiga och funktionella färdigheter. Programmet innehåller fyra huvudelement (I) En introduktion till innovationsteori och praxis, (II) Reflektion i grupper, (III) Individuellt arbete med praktikbaserade innovationer, (IV) Skriftliga arbeten och presentationer av deltagarna. Programmet innehåller både transnationella och nationella komponenter under ett år, vilket i genomsnitt representerar 160 timmars lärande.

Rekommendationer och verktyg ges till chefer och socialarbetare/näraliggande yrkeskategorier som vill utveckla innovationer i praktiken med familjer med sammansatta och komplexa behov. Faktorer som kan främja eller hindra praktikbaserad innovation identifieras tillsammans med åtgärder som främjar och stödjer innovationsutveckling.

6. Avslutande rapport om innovationer – Final Innovation Report – IOP 5

Bakgrund till projektet

Den avslutande rapporten beskriver LIFE projektets samlade erfarenheter, kunskaper och slutsatser. Projektet initierades av FoU Centrum i Linköpings kommun, Sverige och övriga parter var Institutet för Barns Välfärd Forskning och Innovation på Norges Universitetet Vetenskap och Teknologi (NTNU) Trondheim, fakulteten för socialt arbete vid universitetet i Ljubljana i Slovenien, APCC I Coimbra och Commune de Cervia i Italien.

Projektets övergripande mål var:

“Att utveckla nya färdigheter, kompetenser, träningsprodukter och metoder för att göra det möjligt för socialarbetare och andra yrkesverksamma att förnya och utveckla effektivare interventioner i Socialt arbete med familjer som har sammansatta och komplexa behov och svårigheter”.

Projektets mål uppnås genom att utveckla ett antal kunskapsprodukter, som beskrivs i denna sammanfattning, och testa dessa i ett träningsprogram för innovationsutveckling med deltagare från samtliga partnerorganisationer.

Baslinjestudie/behovsanalys

Parternas forskning identifierade de viktigaste kännetecknen för familjer med sammansatta och komplexa behov och utmaningar, kartlade och analyserade utvecklingsbehov beträffande möjligheter till utbildning och lärande gällande målgruppen. Därutöver definierades utvecklingsbehov i befintlig praxis och yrkesutövning i arbetet med familjer. Dessa i projektet grundläggande kunskaper och data bildade en central utgångspunkt för projektets fortsatta arbete.

Kompetensperspektivet (IOP1)

Partnerna i projektet definierade följande färdigheter och kompetenser ;

- Förståelse och färdigheter som krävs för att implementera en helhetssyn i arbetet med familjen där helheten av de problem och svårigheter familjen har blir kontinuerligt värderade och analyserade.
- Förmågan att identifiera områden där det finns potential för förändring i familjesituationen och att prioritera insatser/interventioner i enlighet med detta.
- Förmåga att förstå och tillämpa innovationer inom socialt arbete i en familjekontext.
- Förmåga att tillämpa samskapande lösningar med familjen och värdesätta familjens erfarenheter och perspektiv.

- Förmåga att arbeta i en tvärprofessionell miljö och agera i en ofta fragmenterad kontext med flera parallella verksamheter och interventioner.
- Förmåga och färdigheter att gemensamt planera, genomföra och utvärdera interventioner i samspel med yrkesverksamma från andra discipliner som också arbetar med den enskilda familjen.
- Generiska och funktionella färdigheter och kompetenser som krävs för att genomföra innovationer i arbetet med familjer med komplexa och sammansatta behov. Detta inkluderar förmågan att reflektera över teori och praktik, problemlösning, teamarbete och kommunikation.

Kunskapstriangeln (IOP2)

Det som i projektet benämns The Knowledge Triangle (Kunskapstriangeln) fokuserer på samspelet mellan (i) Praktikbaserad kunskap, (ii) Kunskap i träning/lärande och utbildning, (iii) Forskningsbaserad kunskap. Rapporten (The Knowledge Triangle) beskriver hur kunskapstriangeln tillämpats i projektet. Särskild uppmärksamhet ges åt att beskriva kunskapstriangeln i praktisk verksamhet i Portugal, och hur involveringen av tre universitetsfakulteter i Socialt arbete medverkat i LIFE Innovationsprogram genom att stödja deltagarna att reflektera om utvecklingen av mikroinnovationer med utsatta familjer under programmet. Partnernes gemensamma erfarenhet i LIFE-projektet visade att strävan att bryta ner traditionella gränser mellan forskare/lärare och yrkesverksamma och stimulera dem att reflektera och arbeta mer tillsammans, kan ny kunskap och mer effektiva och innovativa insatser utvecklas.

The Innovation Skills Development Programme (IOP3)

Det utvecklade, genomförda och utvärderade Innovation Skills Training Program bygger på i projektet definierade behov av kunskaper, färdigheter och kompetenser och en kunskapstriangel för samspel mellan praktik, lärande, utbildning och forskning.

Programmet är baserat på abduktiv lärteori där det ges utrymme för att göra det möjligt för deltagarna att reflektera och utveckla praktiska tillämpningar till problem deltagarna möter i sin dagliga verksamhet med familjer med sammansatta och komplexa utmaningar och behov utan att allt för stor utsträckning styrs av rådande praxis och teoribildning, utan snarare utmanas densamma. Innovationskompetensen som programmet syftar till att utveckla ska ses som en kombination av kognitiva färdigheter (som att tänka kreativt och kritiskt), färdigheter att tillämpa (som att lösa praktiska problem i arbetet och hantera risker), funktionella färdigheter (som att läsa och skriva innovationsrelaterade texter) och även tekniska färdigheter.

Programmet har ett antal lärandemål avseende färdigheter, kunskap och allmän kompetens definierade inom projektet. En förutsättning är att deltagarna i programmet aktivt måste arbeta med familjer i projektets målgrupp för att kunna utveckla innovativa strategier under programmets genomförande.

Utbildningen innehåller fyra huvudkomponenter; (I) En introduktion till innovationsteori och praxis, (II) Reflektion i grafik, (III) Individuellt arbete med praktikbaserade innovationer, (IV) Skriftliga uppgifter och presentationer av individer/grupper.

Det inkluderar både transnationella (2 veckor, en vardera i början och slutet av 12-månadersprogrammet) och nationella komponenter, som representerar i genomsnitt 160 timmars lärande och information om innehållet i dessa tillhandahålls.

The Innovation Toolkit (IOP4)

LIFE Innovation Toolkit syftar till att bidra med erfarenheter, kunskaper och rekommendationer samt praktiska verktyg för att stödja och stimulera chefer, socialarbetare/närstående yrkesutövare och andra viktiga intressenter i deras arbete att utveckla och implementera innovationer i arbetet med familjer med sammansatta och komplexa behov.

LIFE Innovation Toolkit beskriver färdigheter och kompetenser som krävs för att utveckla arbetet med familjer med komplexa och sammansatta behov och utmaningar. Den sammanfattar också de viktigaste lärdomarna och slutsatserna från de tre första kunskapsprodukterna från LIFE-projektet.

Faktorer som kan främja eller hindra praktikbaserad innovation identifieras tillsammans med åtgärder som främjar och stödjer innovationsutveckling. Dessa inkluderar (I) Identifiering av organisatoriska krav och förändringar som krävs för att underlätta innovation, (II) Främja interaktion mellan forskning, praxis och utbildning (kunskapstriangeln), (III) Utveckla och implementera praktik/utbildningsprogram för att främja innovation i socialt arbete med flera familjer med multiutmaningar tillsammans med praktiska verktyg och material.

Innovationsverktygen är utformade för att vara en praktisk uppsättning verktyg för att hjälpa servicechefer, socialarbetare/praktiker och andra viktiga intressenter som försöker implementera innovation i arbete med familjer med multiutmaningar.

Diskussion

Erfarenheterna från LIFE projektet har visat att resultaten som utvecklats kan vara effektiva verktyg för att försöka förstå familjernas villkor och upplevelser på ett annat sätt och öppnar därmed också för nya strategier när det gäller socialt och annat stöd. De huvudsakliga färdigheter och kompetenser som krävs av socialarbetare, chefer och deras organisationer för att genomföra innovationer och övervinna hinder för dessa sammanfattas i projektet. För att ta nästa steg aktuella verksamheter och professioner fokusera på befintlig verksamhet, pröva nya insatser men också överväga mer radikala innovationer som visar vägen för framtida kompetenser och verksamheter.

Epilog

Liksom i många projekt av utvecklingskaraktär med inslag av praktiskt förändringsarbete fanns det några ganska grundläggande frågor som låg bakom målen och utformningen av LIFE-projektet:

1. Vilka aspekter av insatser och/eller socialt arbete måste ändras för att stödja familjer med sammansatta och komplexa behov?
2. Hur kan vi lära oss av familjernas upplevelser av det stöd de erhåller från rådande sociala insatssystem?
3. Hur kan vi lära av vår praktik?

Svårigheterna som uppstått när det gäller stöd till familjer med sammansatta och komplexa behov och utmaningar har funnit under lång tid. Dessa svårigheter har kommit att uppmärksammas tydligare på grund av oro över en trend mot mer uttalad social ojämlikhet i europeiska samhällen och de upplevda långsiktiga effekterna detta kan ha på social sammanhållning och inkludering i samhället i stort.

Den sociala sårbarheten ökar och det finns också skillnader mellan de deltagande länderna i LIFE projektet. Det sociala stödsystemet i södra Europa har påverkats av åtstramningar. I Nordeuropa har kostnaderna för välfärdstjänster fortsatt att växa, men effektiviteten av tjänster för de mest sårbara har ändå ifrågasatts.

I Södra Europa har åtstramningen haft allvarliga effekter, vilket påverkar finansieringen för arbetsintensiva tjänster och kan urholka rättigheter och omfattningen den service som erbjuds medborgarna. Samverkande stödinsatser som är särskilt viktiga för projektets målgrupper kan därmed vara i riskzonen. Det ses ofta som en del av socialarbetarnas/näraliggande yrkesgruppers uppdrag att hantera systemiska svårigheter när de påverkar enskilda familjer och barn. Åtstramningar de sociala systemen gör detta svårt och konflikter och spänningar kan uppstå på olika nivåer. Åtstramningar är den gemensamma nämnaren för social service i södra Europa vilket kan vara ett direkt hot mot sammanhållning och inkludering. I norra Europa (i LIFE projektet representerat av Norge och Sverige) är åtstramning än så länge inte ett allvarligt hot mot den sociala servicen. De sociala insatserna för familjer, till exempel inom den sociala barn – och familjevården, har varit föremål för en hel del nyskapande initiativ och följs också upp noggrant både på individ och verksamhetsnivå. De mest sårbara barnen och familjerna är dock fortfarande i en tydligt utsatt situation och får mindre av relevanta insatser än familjer med en mindre komplex problembild och får ofta klara sig själva under långa perioder trots mycket tydliga risker i deras dagliga liv. Ju fler problem en familj har, desto mindre troligt att de får relevant stöd. Socialarbetare ser ofta detta som ett systemfel på grund av överreglering och överdriven byråkrati men har ofta inte kunnat se alternativ till rådande praktik.

Med tanke på dessa kontraster kan man fråga sig om socialarbetare från söder till norr verkligen har jämförbara erfarenheter och problem. Svaret är med eftertryck bekräftande. Alla deltagare i LIFE projektet såg relevansen av den ursprungliga forskningen som genomfördes i Trondheim, Linköping och

Ljubljana. Det som tycktes vara ett gemensamt problem bland parterna i LIFE var svårigheten att ta sig an de dagliga problemen som allvarligt missgynnade familjer med multiproblem. Det kan vara brist på resurser eller andra begränsningar för yrkesverksamma som förhindrar adekvata insatser och stödformer i relation till familjernas situation och svårigheter.

Svårigheterna i arbetet med familjer med sammansatta och komplexa behov är ett välkänt territorium för många erfarna socialarbetare och även för de som utbildar socialarbetare eller forskar om socialt arbete. Den oro som beskrivs ovan är således inget nytt inom verksamhetsfältet. Det som var nytt i LIFE projektet handlade om en serie frågor (kanske bättre beskrivna som dilemman) som uppstår när vi försöker utveckla nya stödinsatser och de system som vi verkar inom. Vi såg att socialarbetare inte får kunskaper och kompetens om innovationsprocesser i sin grundutbildning och inte heller i vare sig vidareutbildning eller magisterkurser. De är ofta föremål för top-down innovationsförsök av en eller annan typ, ofta utformade utan att ta tillräcklig hänsyn till socialarbetarnas egen erfarenhet eller brukarnas erfarenheter och upplevelser. Mycket ofta har dessa innovationsförsök liten effekt på de mest missgynnade familjernas liv, även om det finns undantag. LIFE projektet var utformat för att främja innovativa metoder för att arbeta med familjer med sammansatta och komplexa behov. Det baserades på forskningsresultat som indikerade att traditionella insatser ofta inte är effektiva för dessa familjer. Tanken var att innovationer skulle utvecklas utifrån vardagliga praktikupplevelser och särskilt i dialog med familjerna själva. Socialarbetare skulle själva utveckla innovationer och arbeta i små grupper som inrättats av de fem parterna i projektet. Det var viktigt att undvika att beskriva familjerna och deras situation i termer som är skadliga, termer som har en objektiv fernissa men som stärker avstånd och stigma.

Dessa utvecklade innovationer var av olika slag, även om det fanns vissa gemensamma förhållanden i de strategier som de olika parterna använde. Det var tydligt att uppgifterna att granska rutiner i rådande praxis och egna erfarenheter ofta var utmanande för socialarbetarna som deltog i projektet. Processen i vissa grupper var långsam, projektdesignen i sig gav relativt lite tid för de reflekterande processerna som sattes igång vilket delvis kan förklara detta. Synliggörande av rådande föreställningar genom reflektion var essensen av vad som krävdes av socialarbetarna i innovationsprocessen och LIFE programmet. Det vill säga att synliggöra kategoriseringar och förväntningar som i rådande praxis tillämpas på familjerna och börja om igen med ökad uppmärksamhet på vad familjemedlemmarna beskrev om sin livssituation situation, särskilt i familjernas vardagsliv. I detta avseende betydde det mindre att parterna hittade ganska olika vägar till innovation (ärendehantering, ny design för informationsdelning, förbättrad uppföljning, närmare relationer med brukare). För många socialarbetare var det också mycket viktigt att kunna träffa kollegor från andra länder och identifiera gemensamma problem och upplevelser. Forskningen från Trondheim/Linköping/Ljubljana var också en viktig utgångspunkt för dessa reflektioner. Verksamheter för familjer i projektets målgrupp spenderar ofta mycket tid på att identifiera och diskutera problem och brukarnas situation, medan alltför lite tid ägnas åt kommunikation med och aktivitet med brukare.

Utmaningen med att lära av praktiken var grundläggande i LIFE projektet. En nyckel till detta lärande är den så kallade kunskapstriangeln. Socialarbetare, utbildare för socialarbetare och forskare måste arbeta tillsammans och sträva efter ett mer jämlikt samspel. Det är centralt att undvika en i viss mån naiv förståelse av forskning som antar att forskningsresultat kan "översättas" till effektiva tjänster och då riskera att falla i fällan till det som har kallats neopositivism. Praktiskt baserad kunskap finns alltid. Den tillhör de som verkar på arbetsplatsen och delas inte explicit med de som inte tillhör den specifika verksamheten. Det är omöjligt att föreställa sig arbetsplatser som är föremål för press, som hanterar konflikter och olika dilemman, som inte utvecklar denna typ av lokalt och internt kunskapssystem. Däremot förvärvas forskningsbaserad kunskap genom att använda metoder som har universell giltighet, och det är dess styrka men också dess svaghet. Det finns tydliga och accepterade kriterier för att bedöma giltigheten av forskningsresultat. Men att tillämpa forskningsresultat i praktiska sammanhang är en fråga om färdigheter snarare än vetenskap, eftersom vi måste förstå spänningen mellan arbetsplatsens förutsättningar som lär och innovationsmiljö och dessa olika kunskapsformer. Denna förståelse av det komplexa förhållandet mellan praktiskt baserad kunskap och vetenskaplig kunskap har varit grundläggande för LIFE projektet. Att förändra praxis kräver att synliggör och reflekterar utifrån den befintliga kunskapen på arbetsplatsen. Enbart av denna anledning måste de abduktiva inlärningsprinciperna som LIFE utgick ifrån ses som relevanta. Ingen innovation utan förändring på arbetsplatsen.